కొత్త పద్ధతులు

జోగారావంటేనే నాకు మొదటినుంచీ మంట. వాడేది చేసినా నాకు తప్పుగానే తోస్తుంది. ఇంకోడి నోటివెంట వస్తే ఆమోదించే ముక్కలే వాడనటం మొదలుపెడితే నాకు చిరాకెత్తుతుంది.

తనొక పెద్ద సంస్కార పరాయణుడనీ, అధునాతనత్వం తనుగా మూర్తీభవించిందనీ, జోగారావు అనుకోవటమే కాదు, అంటాడు కూడానూ. వితంతు వివాహాలకు నడుముకట్టుకోడనీ, శాఖాంతర వర్ణాంతర వివాహాలు చేయించడనీ, తన బంధువర్గంలో ఉన్న ఆడపిల్లలకంటే ఊళ్లోఉండే వెధవ పిల్లలను అధికంగా చూడడనీ నే ననను. కాని ఒక్కటి ఘట్టిగా చెప్పగలను; ఆడవాళ్ళకు సంబంధించని సంఘ సంస్కారం జోలికి జోగారావు వాడిజన్మలో వెళ్ళి ఎరగడు. మీ ఖద్దరూ, మీ హరిజనసమస్యా-ఇటువంటి దిక్కుమాలిన సమస్యల జోలికి వాడు ఛస్తే పోడు. రజస్వలా వివాహాలంటే, వితంతు వివాహాలంటే. ఆడవాళ్ళ విద్యాసంస్కార స్వాతంత్ర్యాదికాలంటే వాడికి నల్లేరుమీది బండినడక. ఎవడి హక్కుభుక్తాలలోనూ లేని స్త్రీత్వం వాణ్ణి చెడ్డ ఆకర్షించేది. పెళ్ళికాక పూర్వమే రసజ్వలయిన పిల్లలూ, వితంతువులూ వాడికి ఆరాధ్యవస్తువులు.

దానికి కారణంకూడా నే నెరుగుదును. వాడి భార్య కట్టెనూ కంపనూ కాలని కొరివి, మగరాయుడు, ఎండుకట్టె. ఎన్నడూ ఏ అవినీతికరమైన పనికీ పాల్పడని జోగారావు దిక్కులేక, ప్రకృతి ప్రేరేపణను జయించే సంస్కారంలేక, ఆ భార్యనే అమిత ప్రేమతో ఆరాధించుతూ వచ్చాడు. ఆ క్షుద్ర ఉపాసన నెత్తి అడిచింది. జోగారావు సంస్కార ప్రియత్వమంతా దాని ఫలితం.

వాడి మూలంగా నాకు చాలకాలం హైమవతి మీదకూడా అర్థంలేని దురభిప్రాయం ఉండేది. ఆ పిల్ల, వాణ్ణి 'బాబాయి' అని పిలుస్తుంటే నాకు తిక్కెత్తుకొచ్చేది. వాడా పిల్ల కేమీ కాడు. హైమవతి చిన్నతనంలో నాలుగైదు సంవత్సరాలపాటు, ఆ పిల్ల తల్లిదండ్రులు జోగారావుగారింట్లో అద్దెకున్నారు. ఆ రోజుల్లో వీడా పిల్లను ఒక్కసారయినా దగ్గిరికి తీశాడని కాని, ఒక్క బిస్కట్టు ముక్క ఆ పిల్లకు కొనిపెట్టిన పాపాన పోయినాడని కాని అనుకోను. ఆ పిల్ల పెళ్ళికి వాడు పోలేదని నాకు స్పష్టంగా తెలుసును. కాని హైమవతి భర్త పోయిన పదోరోజుకల్లా వీడు హాజరూ! వాళ్లెవరూ ఆమె జుట్టుతీసే ప్రయత్నంలో లేకపోయి నప్పటికీ, వాడుమాత్రం ఆ దురాచారం గురించి చాలా సేపు గంభీరో పన్యాసం ఇచ్చి ఆమె భావి యావత్తూ ఆ రోజు సూర్యాస్తమానం అయే లోపల వివరంగా నిర్ణయించేశాడు.

అయితే హైమవతి చదువుకుమాత్రం జోగారావు చాలా విధాల సహాయపడిన మాట మాత్రం నిజం. ఆమె ఒక్కొక్క తరగతే పాసవు తున్న కొద్దీ జోగారావు తన జన్మ సార్థకమవుతున్నట్టు భావించాడు. ఆఖరుకు హైమవతి వాడికొక ఆశయం అయిపోయింది. దాని ముందు విశాలమయిన సంఘ సంస్కారాభిలాషకూడా తుడిచిపెట్టుకు పోయింది.

ఎట్లాగయితేనేం హైమవతి బి. ఏ. డిగ్రీ తెచ్చుకున్నది. అంత టితో జోగారావు నిర్ణయించిన క్రమం కాస్తా అడ్డం తిరిగింది. హైమ వతి పెళ్ళి తన చేతిమీదుగా చేసి నిభాయించలేనని ఆమె తండ్రి ఖండి తంగా చెప్పేశాడు!

జోగారావు అంత సులభంగా ఓడిపోదలచ లేదు. "ఆ కార్యభారం యావత్తూ నా మీద వెయ్యండి, అన్నగారూ!" అన్నాడు జోగారావు. "మీరేమైనా చేసుకోండి. నా పూచీ మాత్రం ఏమీ లేకుండా ఉంటే

సరి" అన్నాడు హైమ తండ్రి. ఆ రోజు లగాయతు హైమ జోగారావు కుటుంబంలో చేరిపోయింది.

ఆమెకు జోగారావు తెచ్చిన సంబంధంకూడా నా కాశ్చర్యం కలిగించింది. సూర్యనారాయణ మేధావీ, స్ఫురద్రూపీ, చిన్న జమీందారూనూ ! అతను బి. ఏ. ఆనర్సు పాసయి హైమ కోసం కనిపెట్టుకున్న వాడల్లే పెళ్ళి పెటాకులూ లేకుండా ఊరికే కూర్చున్నాడు. జోగారావు ఈ సూర్యనారాయణను ఎప్పుడు ఎక్కడ ఏ గాలంవేసి పట్టాడో నాకైతే తెలియదుగాని, ఆ కుర్రవాడితో ఒకటి రెండుసార్లు మాట్లాడిన తరవాత హైమవంటి విద్యాధికురాలికి అంతకంటే మంచిభర్త దొరకదనుకున్నాను. నిజంగా ఆ పెళ్ళే జరిగితే జోగారావును గురించి నా అభిప్రాయం యావత్తూ ఒక్క క్షణంలో మార్చేసుకోవటానికి కూడా సంసిద్ధుణ్ణయినానంటే నమ్మండి.

అయితే జోగారావు దిగ్విజయానికి తలవని తలంపుగా మరొక అంతరాయం వచ్చింది-హైమ తనకు పునర్వివాహం అవసరం లేదన్నది.

"మా అమ్మమ్మ అంటూండేది — వెధవముండ పెళ్ళి వెధవపెళ్ళేనని. అది నిజంకూడానూ !" అన్నది హైమ కరుకుగా.

"ఏం ? ఏం ? ఏం ?" అన్నాడు జోగారావు నోట మాట రాక.

"ఈ వెధవపెళ్ళిళ్ళు సామాన్యంగా సరిగా పరిణమించవు. ఏదో వంక రానేవస్తుంది !" అని హైమ సమాధానం చెప్పింది.

"నాన్సెన్స్ ! మామూలు పెళ్లిళ్ళుకూడా అంతే, ఆ మాటకువస్తే !" అన్నాడు జోగారావు, బహుశా తనపెళ్ళి స్మరిస్తూ.

"ఆ పెళ్ళిళ్ళు ఎట్లా తగలబడినా ఫరవాలేదు. అవి సంఘదేవతకు బలులు ! పితృదేవతలు తరించటానికి చేసేవి. ఆ పెళ్ళిళ్లు చెయ్యకపోతే ఆడపిల్లలు అంటరాని వాళ్ళవుతారు ! చేజేతులా అటువంటి పెళ్లే మళ్ళీ, ఎరిగి ఎరిగి, ఎవరి ప్రోద్బలమూ లేకుండా, పైగా నలుగురి ఇష్టాన్నీ

తిరస్కరిస్తూ చేసుకోవటం బుద్ధి తక్కువ కాదూ ?" అన్నది హైమవతి ఒకే గుక్కలో.

"అదేంమాట ? ఇతర విధవా వివాహాలు ఎట్లా అయితే నీకెందుకు ? నీకు అన్నివిధాలా నచ్చిన మొగుడు దొరికితేనే చేసుకో, లేకపోతే మానెయ్యి !" అన్నాడు జోగారావు.

"అదే నేనూ అంటున్నా !" అన్నది హైమ.

ఆ మర్నాడు సాయంకాలానికల్లా గారడివాడు మంత్రించి బుట్టలో నించి తీసినట్టు, జోగారావు ఎక్కణ్ణుంచో సూర్యనారాయణను ప్రొడ్యూస్ చేశాడు !

ఆ మొదటిరోజు సంభాషణలో జోగారావు, విశేషం కల్పించుకోలేదు. వెయ్యికళ్ళతో సూర్యనారాయణనూ, హైమవతినీ కనిపెడుతూ వచ్చాడు. కాని వాళ్ళ సంభాషణ ఆమూలాగ్రం వినేసరికి జోగారావు గుండె నీరయిపోయింది.

"నాకు స్వతస్సిద్ధంగా మగవాళ్ళంటే పరమ అసహ్యం !" అన్నది హైమ ఏ సందర్భంలోనో.

సూర్యనారాయణ ఎంతో మృదువుగా మందహాసం చేస్తూ "నాకు ఆడవాళ్ళంటేకూడా అంతే" అన్నాడు.

ఈ విషయంమీదే ఆ ఇద్దరూ జోగారావు సహాయం దాదాపు ఏమీ అవసరం లేకుండా, పునరుక్తి దోషం రానివ్వకుండా, రెండుగంటలు మాట్లాడుకున్న తరవాత సూర్యనారాయణ లేచి "పొద్దు పోతున్నది. వస్తాను" అంటే, "నేను పోతున్నాను. పొద్దు మళ్ళీ రేపు వస్తే వస్తుంది. నేను మాత్రం రాను !" అన్నట్టు ధ్వనించింది జోగారావుకు.

కాని అంతవరకు జోగారావు పొరపాటు పడ్డాడు. ఏమంటే, సూర్యనారాయణ మర్నాడు మళ్ళీ వచ్చాడు. అయితే ఏం ? నిన్నటి చర్చ ఎక్కడ ఆగిందో అక్కడ మళ్ళీ ప్రారంభమయింది. అది చర్చ మాది

రిగా కూడా లేదు జోగారావు చెవులకు! కాట్లకుక్కల అంతఃకలహం లాగు కనిపించింది. ఆడవాళ్ళకు విరుద్ధంగా సూర్యనారాయణా, మగ వాళ్ళకు విరుద్ధంగా హైమవతీ వకాలతు పుచ్చుకుని మొత్తంమీద ఇద్దరూ కలిసి మానవ మనస్తత్వాన్ని కడిగి తూర్పారబట్టారు. "అవతల మనిషి ఆడదే! కాస్త సౌజన్యం చూపింతా"మని సూర్యం కాని, అతన్ని ఆకర్షింతామనీ, మెప్పింతామనీ, స్త్రీ సహజమైన మార్దవం ప్రకటింతామనీ హైమ కాని ప్రయత్నలేశంకూడా చెయ్యటం లేదు.

"ఒకవేళ వీళ్ళిద్దరూ పెళ్ళాడితేమాత్రం ఆ కాపరం ఎట్లా ఏడుస్తుంది!" అని ఆశ్చర్యపడ్డాడు జోగారావు.

వాళ్ళిద్దరూ మాట్లాడుకునే విధానమేకాక విషయాలుకూడా జోగారావుకు నచ్చలేదు. మానవ మనస్తత్వం గురించి మాట్లాడటం అయిపోయిన తరవాత వాళ్లు మాట్లాడిన విషయం ప్రేమ! అదికూడా ఎంత విలక్షణంగా!

జోగారావు అభిప్రాయంలో పెళ్ళాడబొయ్యేవాళ్లు మూడో ప్రాణి ఎదుట ప్రేమ ప్రస్తావన తేగూడదు. తెచ్చినవాళ్లు దాన్ని గురించి ముచ్చటగా ముచ్చటించవలసిందేగాని ముక్కముక్కలు చెయ్యటం ఏమి రసికత్వమో జోగారావు కర్థం కాలేదు.

"ప్రేమ" అనేమాట సూర్యనారాయణనోట వచ్చీ రాక పూర్వమే హైమ "నాకు ప్రేమలో నమ్మకం లేదు. తలమీద వొక్క వెంట్రుకకూడా లేకుండా జీవించటం ఎంత సులభమో ప్రేమలేకుండా జీవింగటం అంత సులభం!" అన్నది.

హైమవతి ఆ వాక్యం పూర్తిచేసే లోపుగా జోగారావు మూడు చావులు చచ్చినట్టయినాడు!

"నాకు ప్రేమలో చాలా విశ్వాసం వుంది!" అన్నాడు సూర్యనారాయణ గంభీరంగా — "నీ అజ్ఞానానికి నేను చాలా విచారిస్తున్నాను!"

అని స్ఫురించే గొంతుతో "ప్రపంచంలో డబ్బుతరవాత ప్రేమకంటె వుత్కృష్ట పదార్థం లేదని నా నమ్మకం!"

హైమ ఆశ్చర్యం నటిస్తూ "ఒకే మనిషి ఒకే క్షణంలో డబ్బులోనూ ప్రేమలోనూ అంత విశ్వాసం కనబరచటం మన సంప్రదాయం కాదేమో! అమెరికా వాళ్లు — " అని ప్రారంభించింది.

"ధర్మార్థ కామ మోక్షాలు! అర్థమూ కామమూ! క్రమంకూడా నేను చెప్పినట్టే వుంది. అందుచేత నాది బొత్తిగా అమెరికా సంప్రదాయం కాదు. అసలే సంప్రదాయమూ అవసరం లేదు. కాస్త ఆలోచిస్తే మనకే తెలుస్తుంది. డబ్బు లేకుండా జీవించటం అసంభవం. ప్రేమ లేకుండా జీవించటం అసమగ్రం" అన్నాడు సూర్యం.

"ఎందువల్లా?" అన్నది హైమ.

"ప్రేమించేవరకూ మనలో ఏ శక్తులున్నదీ మనకే తెలియదు. మనలో వున్న మంచితనంకూడా అప్పుడుకాని పైకిరాదు. కనీసం అనుభవం అదీ. మా అమ్మ చచ్చిపోయిన తరవాత నేను చాలా చెడ్డవాణ్ణి అయిపోయినాను. త్యాగంచేసే శక్తీ, నిజంచెప్పే ధైర్యం, ధర్మనిర్ణయం చేసే తెలివీ నాలో ఉన్నై. కాని, వాటిని ఎవరిమీద ప్రయోగించను? అసలు వాటిని పైకి తెచ్చేవారెవరు? అందరితోనూ సత్యహరిశ్చంద్రుడల్లే ఉండటం నాచేతకాదు!"

"ప్రేమ మీకు అంత ఆవశ్యకమని తోస్తే ఎవరినో ఒకరిని ప్రేమించలేక పోయినారా? తీరిపోనుగా!" అన్నది హైమ దాదాపు ఎగతాళిగా.

ఒకచెంప జోగారావు ఇదంతా వింటూ ఉడికిపోతున్నాడు. ఇంత అన్యాయం వాడియెదట యెన్నడూ జరగలేదు. తనతో ఎవతె అయినా అట్లా అంటే ఆ మనిషిని జోగారావు కులటక్రింద గణించి ఉండును. హైమను గురించి సూర్యం ఏమనుకుంటున్నాడో? పైకిమాత్రం అడిగిన

దానికల్లా ఎంతో ఓర్పుగా ఏదో సమాధానం చెబుతూనే వున్నాడు। వీళ్ళ సంభాషణ వింటున్న జోగారావుకు కాస్సేపు ఒకరిమీదా, మరి కాస్సేపు మరొకరిమీదా కోపం వచ్చేది. సూర్యం వట్టి మూఢుడు — లేక పోతే ఈడువచ్చిన ఆడపిల్లతో మాట్లాడవలసింది అట్లాగా? ఆఖరుకు వంకాయలను గురించికూడా బట్టబయలుగా చర్చించినచోట శృంగారం పుట్టదే। అటువంటప్పుడు ప్రేమనుగురించీ, మన స్తత్వం గురించీ బట్ట బయలుగా మాట్లాడుకున్న తరవాత ఇంక శృంగార మేమిటి? హైమ అతన్ని అట్లా మాట్లాడనివ్వట మేమిటి?...మరొక ధోరణిలో సంభా షించటం మొదలే పెట్టాలిగాని ఆ ఇద్దరూ ఒకరినొకరు ఎంతగానైనా ప్రేమించుకోవచ్చు। ఒకరికోసం ఒకరు హృదయాలు దగ్ధం చేసుకుని ద్రవించుకోవచ్చునే! జోగారావు అసలుదిగులు అట్లా జరగటం లేదని!

హైమవతి అడిగినదానికి సూర్యం సమాధానం చెప్పాడు, "మనం ప్రేమించటమంటూ ఎప్పుడూ ఉండదు. ఆ భ్రమవల్లనే ఇన్ని అర్థంలేని ప్రణయకథలు పుట్టినై. ఒకడు ఒకతెను ప్రేమించటమూ, ఆమె అతణ్ని తిరిగి ప్రేమించలేకపోవటమూ, అతగాడు గుండెలవిసి చావటమూనూ! ఒక ప్రణయకథ। నిజం ఏమిటంటే. ఒక మనిషి కామించగలడు కాని ప్రేమించలేడు. ప్రేమించటానికి ఇద్దరి ప్రయత్నమూ అవసరం. అందు చేత జీవితంలో జరిగేదేమంటే, మనం ఎవరినీ ప్రేమించం; ఎవరో మన ప్రేమ సంపాదిస్తారు. అది నాకింకా జరగలేదు. నా ప్రేమ ఎవతెకూడా సంపాదించలేదు. అందుకనే నేను పెళ్ళాడలేదు. పెళ్ళాడి ప్రేమించట మనేదాన్లో నాకు ఏమాత్రమూ విశ్వాసం లేదు. పెళ్ళాడి కొంతకాలం కాపరం చేసిన తరవాత ఏ ఇద్దరికైనా కొంత పరస్పరాభిమానం కలిగి తీరుతుంది. కాని ఆ అభిమానం ప్రేమకు ప్రత్యామ్నాయం కింద నేను భావించలేను. భావించేవాళ్ళుండవచ్చు గాక!"

జోగారావు చెవులకు ఇదంతా కపటంగానూ, కృత్రిమంగానూ కనిపించింది; ప్రేమకోసం త్యాగం చెయ్యలేనివాడి కబుర్లు ఇట్లాగే ఉంటవనిపించింది.

"పోనీ, మీరెవరిప్రేమ అయినా సంపాదించారా?" అన్నది హైమవతి కొంటెగా.

"లేదు. నాప్రేమ సంపాదించటానికి సంసిద్ధురాలు కానిదాని ప్రేమ నేనెందుకు సంపాదించాలి?" అన్నాడు సూర్యం.

"మీకు నీతిలో విశ్వాసం ఉందా?" అన్నది హైమవతి.

జోగారావు చేతులురెండూ కణతలకు చేర్చుకుని కూర్చున్నాడు. వాళ్ళ సంభాషణ ధోరణి మార్చటానికి వాడు చేసిన ప్రయత్నాలన్నీ వ్యర్థమయినై.

"నాకు నీతిలో చాలా విశ్వాసం ఉంది. పదికోట్ల మంది యొక్క విశ్వాసాలను కాదనటం నాకేమిటో ద్రోహంగా తోస్తుంది. అయితే జీవితంలో నీతికి మనవాళ్ళు అనవసరమైన ప్రాముఖ్యం ఇస్తున్నారని నేను చెప్పగలను! ('నీతలకాయ!' అనుకున్నాడు జోగారావు) ఏమంటే, నీతి అంత ముఖ్యమైనదే అయితే రోజూ దాదాపు ప్రతిమనిషీ ఈ నీతిని అతిక్రమించుతూ వెళ్ళగలగటం ఎట్లా సాధ్యమవుతుందీ? అందుకని నేనేం చేస్తానంటే, ప్రబలమైన కారణం లేందే నీతిని విసర్జించను. నాకది యోగ్యమైన పనిగా తోచింది." అన్నాడు సూర్యనారాయణ.

ఈవిధంగా ఒకవారం గడిచింది. జోగారావు తన మనస్సు తనే తెలుసుకోలేక పోయినాడు. వాళ్ళను చూస్తే కోపమూ, తన ప్రయత్నం విఫలమైపోతున్నదే అనే దిగులూ ఇప్పటికైనా వాళ్ళను సక్రమ మార్గంలో పెట్టే అవకాశం ఉందేమో అనే ఆశా, వాణ్ణి ఒక్కసారిగా బాధించ సాగినై. ఆఖరుకు ఆశ గెలిచింది. సూర్యనారాయణ ఇంటికి పొయ్యే టప్పుడు జోగారావు అతన్ని కొంతదూరం సాగనంపి దారిలో "చూడు,

సూర్యనారాయణా! నీతో ఒక్కటి చెప్పుదా మనుకుంటున్నాను. నీకు హైమనుచూస్తే ఏ అభిప్రాయం కలిగిందో నాకైతే తెలియదు. అది నిజంగా చాలా తెలివిగలదీ, బుద్ధిమంతురాలూనూ! ఎందుకో అది నీతో సరిగా మాట్లాడటం లేదు. దాని అసలు ప్రవృత్తి దాస్తున్నది—" అని ప్రారంభించాడు.

సూర్యం కొంచెం ఆశ్చర్యం కనబరుస్తూ "ఆవిడ తెలివిగలది కాదనిగాని, బుద్ధిమంతురాలు కాదనిగాని నాకెన్నడూ అనిపించలేదు. నేనాసంగతి మొదటినుంచీ స్పష్టంగా గ్రహించాను. మీరనటంవల్ల నాకేదో అనుమానం కలుగుతున్నది!" అన్నాడు.

జోగారావు ఒకక్షణంపాటు నిర్ఘాంతపోయినాడు. కాని తెప్పరిల్లుకుని "మీ కిద్దరికీ వివాహం జరిగితే నామట్టుకు నేను చాలా సంతోషిస్తాను." అన్నాడు.

"నేనావిణ్ణి పెళ్లిచేసుకునే పక్షంలో నా సంతోషంకోసం గాని, ఆవిడ సంతోషంకోసం గాని చేసుకుంటాను తప్ప మూడోవాళ్లకోసం చేసుకోను." అన్నాడు సూర్యం కటువుగా.

* * *

"నీవే అతన్ని పాడుచేశావు!" అన్నాడు జోగారావు హైమతో, ఇంటికి వస్తూనే. "ఏం జరిగింది?" అన్నది హైమవతి.

"నీవతన్ని ఏమాత్రమూ ఆకర్షించలేక పోయినావు. అతన్ని కదిలించి చూశాను!" అన్నాడు జోగారావు నిస్పృహతో.

హైమ నవ్వి "అతను ప్రతిరోజూ ఇక్కడికి రావటం నీకోసమనుకున్నావా, బాబాయి?" అన్నది.

జోగారావు నిర్ఘాంతపోయినాడు.

మర్నాడు సూర్యనారాయణ వచ్చినప్పుడు యథాప్రకారమే చర్చ నిన్న విడిచినచోట అందుకున్నారు. అయితే ఇవాళ మాట్లాడటం ఛార్జీ హైమ పుచ్చుకున్నది.

"నాకు నీతిలో విశ్వాసం లేదు." అన్నది హైమవతి. "కాని నీతిగా ఉండక ఆడదానికి సాగదు. అయినప్పటికీ నేను ప్రేమకోసం అవినీతిగా ప్రవర్తించగలుగుతాననే ధైర్యం వుంది. నేను ఏమనిషికోస మైతే నీతిని విసర్జించగలనో ఆ మనిషిని ప్రేమించా ననుకుంటాను. లేదా ఏ మనిషి నన్ను నీతిగా వుంచగలిగితే ఆ మనిషిని ప్రేమించాననుకుంటాను!"

'నీ మొహం' అనుకున్నాడు జోగారావు. "ఒక్క మాటకూడా సందర్భమూ అర్థమూ లేదు...'ప్రేమ' అని నోటివెంట అనేస్తే ఇక అందులో శృంగార మేముంది? అదీ మామూలు మాటే!" పైకిమాత్రం జోగారావు ఒక ముక్కు ముక్కి ఊరుకున్నాడు.

సూర్యనారాయణ సిగరెట్టు నోట్లో పెట్టుకుని నిప్పుపెట్టెకోసం జేబులో తడువుకోసాగాడు. హైమవతి లేచి వెళ్ళి నిప్పుపెట్టె తెచ్చి తనే పుల్ల వెలిగించి సిగరెట్టుకు అందించింది.

సూర్యనారాయణ వెళ్ళిపోయిన తరవాత జోగారావు హైమతో గట్టిగా మాట్లాడాడు. "నీ వతన్ని పెళ్ళి చేసుకోవటానికి ఒప్పుకోకపోయినప్పటికీ అతనితో 'నాకు నీతిలో నమ్మకం లేదూ, నేను ప్రేమకోసం నీతిని వదిలిపెట్టేస్తానూ' అనటం ఏమీ బాగాలేదు, హైమా! అది — అది ఆడ అందం కాదు. తరవాత అతనికి సిగరెట్లు వెలిగించి పెట్టటంకూడా మర్యాదకాదు. మీ పెళ్ళి స్థిరమయితే అటువంటివి ఏం చేసినా తప్పులేదు!"

హైమ ఆశ్చర్యంతో "నే నాయన్ని పెళ్ళిచేసుకోవటానికి ఈ క్షణాన సిద్ధంగా ఉన్నాను. ఏమిటి నీవనేది?" అన్నది.

"అయితే నిన్ను పెళ్ళి చేసుకోవటానికి ఆయన సిద్ధంగా లేడు, సరేనా?....అయినా నీ వతన్ని ఎప్పటినుంచి ఆమోదించావో తెలుసుకో వచ్చునా?"

"మొదటినుంచీ మేమిద్దరమూ ఒకరినొకరు ఆకర్షించుకోవటానికి ప్రయత్నం చేస్తున్న సంగతి నీవు గమనించటం లేదా?"

"ఆకర్షించటమా? పోట్లాటా?"

"పోట్లాటేమిటి? మేమిద్దరం ఒకళ్ళ తత్త్వం ఒకరు అర్థం చేసుకుంటున్నాం. అదే సరయిన పద్ధతి. అట్లా కాకుండా ఆయన నాతో 'నిన్ను ప్రేమించాను. నన్ను పెళ్ళాడతావా?' ఆయన గురించి నాకేం తెలుస్తుందీ!"

జోగారావు మొహం చిట్లించి ఊరుకున్నాడు. మర్నాడు సూర్యం వచ్చేసమయానికి హైమ ఏదో పనిమీద ఉన్న అవకాశం చూసుకుని జోగారావు అతనితో "మా హైమ నిన్నేవిధంగానైనా ఆకర్షించిందా అని అడుగుదా మనుకుంటున్నాను" అన్నాడు.

"ఆకర్షించిందనే చెప్పాలి!" అన్నాడు సూర్యం. "మొదటి సంగతి, ఆవిడ నాతో అబద్ధమాడదని తేల్చుకున్నాను. ఆ తరవాత ఆవిడ ప్రేమ నేను సంపాదించగలిగితే ఆ తరవాత నన్ను మోసం చెయ్యదని నాకు రూఢి అయిపోయింది. పెళ్ళి చేసుకోబొయ్యే ఆడదాన్ని గురించి మొగవాడి కామాత్రం భరవాసా ఉండదగినదే. భార్య విషయంలో అసూయపడవలసి రావటంకంటె పాపిష్టిసంగతి మరొకటిఉండబోదు."

"నిన్నుచూచి హైమ వరించినట్టు కనిపిస్తుంది. దానికి కారణం ఏమిటై ఉండవచ్చును?" అన్నాడు జోగారావు.

సూర్యం కొంచెం ఆలోచించి "నాడబ్బయి ఉండవచ్చును. నాలో ఇతర లక్షణాలు కొన్ని లేకపోలేదు. కాని, అవేవీ డబ్బుతో సమానం కావు. ఒకవిధంగా నేను ప్రేమ సంపాదించటానికి అర్హత

పొందానని చెప్పవచ్చును. డబ్బులేనివాడికి మరొకరిప్రేమ సంపాదించే అర్హత లేదు. వెనక మాబంధుకోటిలో ఒకపెద్దమనిషి వృత్తిలో ప్రవేశించబోతున్న ఒక భోగం మనిషితో పరిచయం చేసుకుని ఆమె ప్రేమ సంపాదించాడు. కాని దరిద్రుడు కావటంవల్ల ఆ మనిషికి తిండి అయినా పెట్టలేకపోయినాడు. తరువాత ఆ మనిషి తనవృత్తి సాగించింది. కాని అందులో ఎక్కిరాకపోయింది. అటువంటి పనిచెయ్యటం ద్రోహమంటాను."

జోగారావు నిర్విణ్ణుడై "నీ డబ్బుకోసం నిన్నెవతె అయినా ఆపేక్షగాచూస్తే నీ కంగీకారమేనా?" అని అడిగాడు.

"నా మొహంచూసి ప్రేమిస్తే అంగీకారంకాదా? నా తెలివితేటలు చూసి ప్రేమిస్తే ఆమోదించనా? అట్లాగే నా డబ్బూను! నా మొహానికీ తెలివితేటలకూ నా వ్యక్తిత్వంతో ఎంత సంబంధంఉందో నాడబ్బుకూ అంత సంబంధం ఉంది. అదిలేకపోతే నేనింకో విధంగా మాట్లాడతాను. చూపులకే యింకోవిధంగా కనిపిస్తాను." అని సూర్యం సమాధానం చెప్పాడు.

"నిన్ను కదిలించటం నాదే బుద్ధి తక్కువ!" అనుకున్నాడు జోగారావు. అసలు వాడి మనస్సు విరిగిపోయింది. హైమవతీ, సూర్యనారాయణా ఇద్దరూచేరి తనను మూఢుణ్ణి చెయ్యటానికి ప్రయత్నిస్తున్నారనే అనుమానం వాడికి కలుగసాగింది. ఆ ఇద్దరికీ ఉన్న సంబంధం ఏమిటో ఆ రహస్యం మాత్రం జోగారావుకు అర్థం కాలేదు. అది ప్రణయం కాదని మట్టుకు రూఢి చేసుకున్నాడు. అదే ప్రణయమైతే తనకో వాళ్ళకో మతిలేదనుకోవాలి.

సూర్యనారాయణకు అప్పులేమాత్రమో ఉండి ఉండాలి. ఆస్తి ఉన్నవాడికే అప్పులు. ఈ ఒత్తిడి జాస్తికావటంవల్ల ఆ వ్యవహారాలు పరిష్కరించుకొని రావటానికి సూర్యనారాయణ వాళ్ళ ఊరు వెళ్ళాడు.

అతను వెళ్ళిన క్షణంనుంచీ హైమవతి పూర్తిగా మారిపోయింది. గుబులుగా, పరధ్యానంగా ఉండసాగింది. పలకరిస్తే సరిగా సమాధానం చెప్పక పొయ్యేది. జోగారావు కిదంతా అర్థంకాలేదు. మొదట హైమవతి తనను ఈ విధంగా మోసపుచ్చుతున్న దనుకున్నాడు. కాని రోజులు గడిచినకొద్దీ హైమ యథార్థంగానే బాధపడుతున్నట్లు రూఢి అయింది. ఒకసారి ఆమెకళ్ళల్లో తడికూడా చూశాడు జోగారావు.

కారణం అడిగితే హైమ చెప్పేసింది. "తనకెంత అప్పున్నదీ సూర్యం తెలుసుకోలేదు. అతనికేమీ మిగలదు. అతనికి వాళ్ళవాళ్ళు రాసిన ఉత్తరం చూశాను. నాగతి ఏంకావలసి ఉంది?"

"నీగతికేం?"

"సూర్యం నన్ను పెళ్ళిచేసుకోకపోతే .... ఆయనను మనింటి కెందుకు రానిచ్చావు బాబాయి? ఇంకోమనిషి నన్ను అట్లా ఆకర్షించే అవ కాశం నాజన్మలో ఏముంది?"

"నీకంత మమకారంఉంటే, డబ్బులేకపోతే పోయింది, అతన్ని పెళ్ళాడరాదూ? అతనన్నట్టు నీవతని డబ్బుచూసే మోహించావాఏమిటి?" అన్నాడు జోగారావు.

"నీవర్థంచేసుకోవు. ఆ డబ్బు వెనక లేకపోతే సూర్యం అందరి వంటిమొగుడేఅవుతాడు. నన్నాకర్షించింది అందరివంటిమొగవాడుకాదు!"

"నా తలకాయల్లే ఉంది!" అన్నాడు జోగారావు.

కొద్దిరోజులకు సూర్యం దగ్గిరనుంచి ఉత్తరం వచ్చింది. "కాని నా అదృష్టం ఇంకా నన్ను విడవలేదు."అని రాశాడు సూర్యం. "నాకొక సంబంధంవచ్చింది. ఆ పిల్లవెంట ఇరవై ఐదువేల రూపాయలఆస్తివస్తున్నది. నిన్ను ప్రేమించే అధికారం నేను సొంతంగా పోగొట్టుకోలేదు."

"నాకా చివరముక్క అర్థంకాలేదు" అన్నాడు జోగారావు అను మానంతో. ఇంతకాలానికి వికసించిన మోహంతో హైమ "నాకర్థ మయింది" అన్నది.